

קנטשר משל קלימא

פרשת בשלה תשע"ב

"כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראותם עד עולם" (פרק י"ד פסוק י"ג)

זכרנו שבילדותי ביקר בארץ ראש ישיבת "נר ישראל" בולטימור, והלכנו לבקרו, ושאל את אחי הגאון ר' אברהם ראש ישיבת נתיב הדעת שהיה אז צעיר לימים כבן חמש שנים, האם מי שנשבע לא לראות את חברו, האם יכול לראותו מת.

והשיב אחי שמהכא מוכח שמותר שהרי כתב כאן "לא תספו לראותם עד עולם", ולהלן בפסוק ט' כתב "וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים" וע"כ שמותר.

והנה ראיתי בספר תוספת ברכה מהרב ברוך הלוי אפשטיין מחבר ספר תורה תמימה שכתב: "זה כמה עשרות בשנים שהייתי שוכן בשבת פרשת בשלה בבית מרן דודי וגיסי, הגאון הנודע בכל תפוצות ישראל בשם הנצי"ב מוולאז'ין, ובמוצאי שבת זו הייתי מסיב על שולחנו סמוך לו למשתה החמין במסיבת חכמים ואנשי מעלה מבית אולפנא הנאדר שלו. ובאותה שעה בא אל הבית איש המוני אחד מתושבי העיר ויגש אל מרן לשאול שאלה בדבר שקרה לו ביום ההוא, והתחיל לספר.

זה יותר משנים עשרה שנה אחר שעסקתי במסחר בשותפות שנים רבות עם איש אחד, התקוטטנו מרה, עד אשר נשבעתי שלא אביט בפניו, וקיימתי דבר השבועה בכל תוקף. והנה היום, מת איש זה ואני רוצה בפעם האחרונה להיותו על הארץ להביט בפניו ולבקש מחילה כנהוג, אך ירא אנכי משבועתי שנשבעתי מלהביט בפניו. וזה דבר שאלתי, אם רשאי אני לעשות כן, להביט בפניו.

ויפן מרן אל החכמים המסובים אל השולחן להגיד דעתם בזה. וכמעט כולם כינו דעתם אל נקודה אחת, כי אדעתא דהכי לא נשבע, ופלפלו בזה, ובהגיע תורי לחוות דעתי אני, אמרתי כי אני מתפלא מאוד על כל הספיקות, והחקירות והסברות בזה, אחרי כי אך שעות ספורות שקראנו פתרון שאלה זו בתורה, ואחרי פתרון זה בולטות התרת השאלה הזאת להיות ברור ונאמן, באין אומר ודברים, ובאין סברות והשערות. ויתמהו כולם לדברי, וחיכו לפתרונם.

ואפתור דברי ואומר, הן זה רק כשעות ספורות שקראנו בפרשת השבוע הבטחת השם "כי כאשר ראיתם את מצרים היום לא תספו לראותם עד עולם", ושוב כתיב באותה פרשה "וירא ישראל את מצרים מת". הרי מבואר מפורש דסתם לשון ראייה מסוב על הזי ולא על המת.

והוספתי לומר, כי אולי יושיבו, כי הראיה היא של ישראל היתה רק ראייה שטחית, פגרים ומתים, בלא הסתכלות בפניו, וזה השואל רצה להביט בפניו ממש של המת. על זה הערותי ממדרש, שכל אחד מישראל הכיר בפני המת את נגשו ואת לחצו במצרים, הרי שהיה בזה גם הבטה עיונית בפנים.

ועל יסוד דברי אלה הרשה מרן דודי ז"ל לשאול להביט בפני המת כרצונו. ולי הגיד למחר בבוקר כי באותו הלילה חשב על מרגליות יקרות הצפונות בתורה, וזו אחד מהם, ואשרי המוציא אותם, וברגשי אהבה נאמנה הביע לי "יישר".

שאלה זו נשאלה בספר הזוהר, ושם אמנם תירצו כי ישראל ראו את מצרים מתים, ומכאן הוציא בעל "רביד הזהב" עה"ת, "ונראה נפק"מ שנשבע או נדר שלא יראה פני פלוני, אם מת הפלוני מותר לראותו במותו לצורך, כגון להתיר אשתו או לענין שירדו בניו לנחלה".

אמנם בתרגום ויתן משמע שהיו חיים וגוססים. וא"כ צ"ע.

"ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם" (פרק י"ג פסוק י"ט)

וראייתו שיש מקשים, למה כתב רק עצמות יוסף, הרי יוסף נחננו והיה שלם בארון. ועוד כתב במשנה למלך (פרק ג' מהלכות אבל הלכה א'), שיוסף שלא היה צר עין לא נתייבש בשרו כלל וכולו היה קיים. ואם כן מהו הלשון עצמות יוסף שמשמע שהיה שם רק עצמות.

והנראה דהנה יוסף השביע את אחיו בפרשת ויחי "והעליתם את עצמותי מזה" כי בדרך כלל זהו הדבר שנשאר, וגם שלא ידבר על עצמו כאילו יודע שישאר גם בשרו, ומעתה כיון שרק על העצמות היה השבועה לכן נאמר "ויקח את עצמות יוסף". אף שוודאי לקח הכל.

והנה בילקוט (שלח סימן רכ"ז) איתא שבשעה שרצה משה להעלות את ארונו של יוסף מן היאור, (ששם הניחוהו המצרים בארון של ברזל כבד מאוד), כתב השם על חרס והשליכוהו ליאור ומיד צף ועלה ארונו של יוסף.

והקשה בערוך לנר בסוכה דף נ"ג שבגמרא שם מבואר שבשעה שחפר דוד המלך שיתין לבנין בית במקדש עלו המים מהתהום ובקשו לשטוף את העולם, ונסתפק דוד המלך אם יכול לכתוב שם המפורש על חרס ולזרקו לתהום. עמד אחיתופל ונשא קל וחומר מסוטה, שאם לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה למחוק את השם כדי לעשות שלום, ק"ו שאפשר למחוק את השם כדי לעשות שלום בעולם כולו.

ומעתה מקשה הערוך לנר, והרי כאן מצינו שמשם כתב השם על חרס וזרקו למים, ומה היה ההיתר של משה רבינו, הרי אין כאן את ההיתר של דוד המלך כדי להציל את העולם כולו.

והביא שיש מתרצים שכיון שהיה משה מושבע מפי יוסף היה חייב לעשות כן. והביא שיש מקשים על זה שהרי הוא נשבע לעבור על מה שכתוב בתורה, ואם כן אין חלה השבועה. ודחה הערוך לנר את דבריהם שכיון שהיה לפני מתן תורה היה חלול להשבועה.

ומכל מקום אף שהיה קודם למתן תורה היה תוקף לשבועה כדאיתא בתוס' בב"ב דף ט"ז: שדבר שמסברה היה חל, וכדומה בשבועת אבימלך, ואליעזר לאברהם, ויוסף ליעקב.

אמנם הגר"ח קנייבסקי תירץ שמשם כתב על טס של זהב, ולא נמחק. משא"כ דוד המלך כתב על חרס שבקלות נמחק. וכן מפורש ברש"י להלן (פרק י"ב פסוק ד') "והיה בידו שם וטס שכתב בו משה עלה שור עלה שור להעלות ארונו של יוסף מתוך הנילוס, והשליכו לתוך הכור ויצא העגל". (ואף שבילקוט כתוב שגם משה כתב על חרס, אמנם במדרש רבה ג"כ איתא שהיה של זהב).

אבל אי"כ קשה, כיון שאילו כותבים על טס של זהב לא נמחק השם, למה לא כתב דוד את השם על טס של זהב ולא היה נמחק. וצריך לומר שכיון שהוא הסיר החרס שמצא היה צריך להחזיר לשם חרס דווקא כמו שמצא ונטל משם.

ועוד י"ל באופן נפלא, שלזרוק לעולם אי אפשר שהכל נמחק במצב כזה ואפילו זהב. ולכן דוד שרצה לסתום את מי תהום ויישאר שם לעולם לא היה יכול לכתוב בזהב. אבל משה השליכו ומיד עלה עם הארון. והרי מצאינו שעדיין היה קיים בזמן העגל, ומוכרח שלא נמחק.

יובאו בני ישראל בתוך הים ביבשה, והמים להם חומה מימינם ומשמאלם (פרק י"ד פסוק כ"ב)

יובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם (פרק י"ד פסוק כ"ט)

הרי יש כאן שני שינויים בפסוקים, פעם כתב בתוך הים ביבשה ופעם כתב ביבשה ורק אח"כ בתוך הים. ועוד בפסוק י"ד כתב חומה מלא ואילו בפסוק כ"ט כתיב חמה. חסר.

וביאר הגר"א שאיננו במדרש, שפסל מיכה היה עבר עמהם בים, כמו שנאמר "ועבר בים צרה". ולא שהפסל עצמו עבר עמהם כי הפסל נעשה בימי השופטים, אך הכוונה שמחשבתם היתה לעבודה זרה, ובעבודה זרה הקב"ה מצרף מחשבה למעשה. וידוע ששבט דן הלך באחרונה שנאמר "מאסף לכל המחנות".

מעשה מתורץ בטוב טעם, בפסוק הראשון שאמר "יובאו בני ישראל בתוך הים ביבשה" שישאל התחילו להכניס לים, אבל חלקם עדיין היו ביבשה, וזהו שכתוב יובאו בני ישראל בתוך הים ביבשה, והיינו שהיו בים ועדיין גם היו ביבשה, ולכן האחרונים שהם בני דן, ההולכים אחרונים היו עדיין ביבשה, ולכן כתיב "והמים להם חומה", מלא, שלא היה עדיין קטרוג החטא כלל. ובאותה העת היו המים להם חומה להגן להצילם. אבל לבסוף כאשר קצה הראשון מהשבטים כבר עלו מן הים ליבשה, וזהו הפסוק השני, "ביבשה", היינו אלו שכבר יצאו, "בתוך הים", שהנשארים עדיין במים, אז היה מחנה דן האחרונים בתוך הים, ופסל מיכה עמהם, והוצרכו מחנה דן לנס לעבור בתוך הים, והיה קטרוג איך יעשה הקב"ה נס אחרי שהתועבה עמהם. וכמו שאיננו בחז"ל "הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה". וזהו שאמר הפסוק "יובני ישראל הלכו ביבשה" הוא הקצה הראשון מהשבטים שכבר היו ביבשה, והאחרונים היו עדיין "בתוך הים", אז המים היה להם חמה, חסר, כלומר חמה וכעס מרוב הקטרוג. וכן מצינו בדעת זקנים, שהיה מלא הים חמה עליהם.

הנה יש לבאר באופן אחר. הנה במדרש איתא הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה, עד שאמר הקב"ה שיש בהם אמונה גמורה בי.

ומעתה הקבוצה הראשונה נכנסה בתוך הים ביבשה, ולהם לא היה חמה, שהרי הקבוצה הראשונה באו לים עד שהיה באו מים עד נפש, והיו בטוחים שהקב"ה יצילם. ולכן לא היה בהם החמה של הללו עובדי ע"ז שהרי בטוחים היו שהקב"ה יצילם. ואמנם האחרונים שבאו לים לא היה להם האמונה הזה ורק נכנסו לים אחרי שראו כולם נכנסים בשלום. ועליהם כתב והמים להם חמה, שעליהם טענו המלאכים הללו עובדי ע"ז. וזה מאוד מדויק בלשון הפסוק, שעל קבוצה ראשונה כתב "יובאו בני ישראל בתוך הים" שהם קפצו לים, היינו מים ממש שבני ישראל נכנסו לים כשהיה מים, והאמינו בהקב"ה. אמנם על האחרונים כתיב "יובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים", דהיינו שהם רק נכנסו לים אחרי שראו שכבר נהפך ליבשה ולא מתוך אמונתם בהקב"ה.

וראיתי בשם רבי יוסף שאול, בעל "השואל ומשיב" שפירש שבתחילה לא נכנסו מצרים לים ועדיין לא טבעו המצרים בים כי לא נכנסו, וממילא לא היה תביעה על כלל ישראל של הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז, ולמה הקב"ה הציל את כלל ישראל, וממילא המים היה להם חומה ומגן.

ורק אח"כ כשנכנסו המצרים והתחילו לטבוע בים אז טענו המלאכים למה מתו מצרים הלא הללו והללו עובדי ע"ז, ולכן המים היה "להם חמה" והיינו שהמים היו מלא חמה גם על בני ישראל עד שפייסם הקב"ה שהם האמינו בי.

ויש להשלים לזה את דברי האבן עזרא שבפסוק השני כבר התחילו המצרים לטבוע בים ולכן כתב שהיה ביבשה בתוך הים, שאז התחיל הקטרוג לישראל.

ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את התוף בידה ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות (פרק ט"ו פסוק כ')

והקשה רש"י מהיכן היה להן תופים, ופרש"י "מובטחות היו צדקניות שבדור, שהקב"ה עושה להם ניסים והוציאו תופים ממצרים". אבל עדיין עלינו לבאר למה לא היה קשה לרש"י מאפו היה תוף למרים, ולא הקשה על מה שכתוב "ותקח מרים הנביאה התוף בידה" ורק הקשה על מה שכתוב "ותצאן כל הנשים אחריה בתופים ובמחולות", ועל זה מקשה רש"י מאפו היה להן תופים לכל הנשים. ועוד יש לדייק למה נכתב "ותקח מרים הנביאה תוף בידה", עם "ה" הידיעה.

ושמעתי ממורי חמי בשם חכם אחד לתרץ על פי מה שכתב הרמב"ם בפרק ז' מהלכות יסודי התורה הלכה ד', "כל הנביאים אין מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכוונין דעתן ויושבין שמחים וטובי לב ומתבודדין. שאין הנבואה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות אלא מתוך שמחה. לפיכך בני הנביאים לפנייהם נבל ותוף והליל וכינור והם מבקשים הנבואה וכו'".

ומעתה מובן שעל מרים הנביאה לא היה קשה אמאי היתה לה תוף במדבר שהרי נביאה היתה, ורצתה להיות מכוונה לשמוע דברי השם. ולזה כוון הפסוק במה שכתב את התוף בידה שזה היה התוף שלקחה כדי להיות ראויה לנבואה. ולכן רש"י רק בא לבאר למה ומהיכן היה תופים לכל הנשים, אבל התוף של מרים לא היה עליו לבאר.

"יובאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה כי מרים הם וכו', ויצעק אל ה' ויורוהו עץ וישלח אל המים וימתקו המים" (פרק ט"ו, פסוק כ"ג-כ"ה)

איתא במדרש "וימתקו המים, המים הומתקו". וצ"ב מהו כוונת המדרש והלא זהו מה שכתוב בפסוק שהמים המתיקו ומה בא המדרש להוסיף בזה שהמים המתיקו.

ושמעתי מזקני הרה"ג ר' אריה זאב גורביץ זצ"ל, שהנה כשאדם יש לו כוס קפה או כוס תה, הרי הקפה והתה בעצמם הם מרים, והאדם נותן בתוך הכוס של קפה או תה כפית סוכר ומערב ושותה. ואז הקפה והתה שוב אינם מרים לו, אבל אין הכוונה שהקפה והתה נהיו מתוקים, אלא שיש בכוס דבר מר (קפה או תה) ויש לו בכוס דבר מתוק (הסוכר), וכשמערבם יחד ושותה יחד אזי זה ערב לחך, אבל בודאי אין הקפה או התה נהפך לדבר מתוק אלא כיון ששותה ביחד עם הסוכר ממילא נכנס לפיו באופן שמתקו לו לשתות.

אבל כאן לא היה כן אלא העץ שינה את טבע המים, ונהפכו המים המרים למתוקים. (ובחז"ל איתא שגם העץ היה מר בטבעו ואפ"ה הומתקו המים) והיינו משום שהעץ לא היה כמו הסוכר בהתה שמכסה את טעם המר של התה, אלא היה משנה את טבעו של המים בעצם לדבר מתוק. וזהו לשון המדרש "המים נמתקו".

והנמשל בזה הוא שהעץ הוא סמל להעץ חיים למחזיקים בה - שהוא התורה, וכשאדם לומד תורה כמו שצריך, אין הכוונה שהוא נשאר אותו אדם שהיה ורק יודע את הנהגת התורה ואיך צריך להתנהג. אלא התורה משנה את מהות האדם וכמו שאמרו חז"ל מכשרתו מרוממתו ומגדלתו.

ואדם צריך לידע שכשיושב ולומד, אין התורה לימוד חיצוני, שלומד והולך, ויודע חוקי ההנהגה, אלא התורה צריך ללמוד לתוך מהותו, לשנות את טבעו, עד שהבריות יאמרו עליו ראו פלוני שלמד תורה, מה נעים מעשיו מה מתוקים דרכיו וכו'.

ומספרים שפעם אחת פגשו את אריסטור (אחד מהפילוסופים הגדולים) כשהיה יושב ואוכל, וראו שאכל ממש כמו בהמה. ושאלו אותו, אריסטור? וכי נאה לחכם כמותך לאכול כבהמה? והשיב להם "עכשיו איני אריסטור, עכשיו אני אוכל".

אבל אצלנו הבני תורה, אין זה כן, אלא בן תורה שלומד תורה הנהגתו מצוינת ומיוחדת אף בזמן שאינו יושב ולומד. כי התורה שלמד נכנסה בו ומשתנה אותו, מגדלתו ורוממתו.

וימתקו המים – המים נמתקו.

בברכת גוט שבת,

ניסן שלמה הכהן קפלן